

МОДЕЛЬ ПОЕТАПНОГО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Троценко Ольга. Модель поетапного формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до іншомовної мовленнєвої діяльності. У статті розкривається проблема формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи до іншомовної мовленнєвої діяльності, яка займає важливе місце у системі навчання іноземних мов.

Ключові слова: готовність, модель, навчання іноземних мов, формування готовності, мовленнєва діяльність.

Троценко Ольга. Модель поэтапного формирования готовности будущего учителя младших классов к иноязычной речевой деятельности. В статье раскрывается проблема формирования готовности будущего учителя иностранного языка младшей школы к иноязычной речевой деятельности, которая занимает важное место в системе обучения иностранных языков.

Ключевые слова: готовность, модель, обучение иностранным языкам, формирование готовности, речевая деятельность.

Olga Trotsenko. The model of phased forming of future teachers' readiness for the process of using their speech habits during foreign language lessons in primary school. The article reveals the problem of future foreign language teachers' readiness for using their obtained speech habits, which are very important in the system of foreign language learning.

Keywords: readiness, model, foreign language learning, forming of the readiness, speech habits.

Раннє навчання іноземної мови – один із важливих напрямів удосконалення і розвитку системи шкільної освіти, який був визначений Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, Національною доктриною розвитку освіти, Державним стандартом початкової загальної освіти, Програмами з іноземної мови для загальноосвітніх і спеціалізованих закладів тощо. У Державному стандарті зазначено, що “система шкільної освіти в галузі іноземної мови перш за все має формувати в учнів уміння іншомовного спілкування, а за роки початкової освіти діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці у різних видах діяльності” [2,с.1].

Згідно з чинними програмами, оволодіння школярами іншомовним спілкуванням у межах навчального предмету “Іноземна мова” передбачає формування в них певного рівня мовленнєвої компетенції, яка визначається як сукупність таких мовленнєвих умінь школярів:

- здійснювати усне спілкування в типових ситуаціях навчально-трудої, побутової та культурної сфер спілкування;
- розуміти основний зміст автентичних текстів;
- читати й розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним ступенем розуміння їхнього змісту (читання з розумінням основного змісту, читання з повним розумінням змісту);
- фіксувати та передавати письмово необхідну інформацію [1, с.37].

Проте нові підходи до вирішення проблем освіти, в тому числі і в галузі викладання іноземних мов, висувають нові вимоги і до підготовки педагогічних працівників, особливо вчителів початкової школи. На думку Мартиненко С.М., у сучасному освітньому процесі вчителю доводиться розв’язувати нові задачі, параметром яких є: виявлення і задоволення освітніх потреб учня; формування його суб’єктивної позиції; узгодження навчальної мети з глибинними цінностями особистості учня; підбір технологій, що максимально поєднують процеси освіти та розвитку особистості [4,с.44]. Особливістю педагогічної діяльності вчителя іноземної мови є той факт, що навчання іноземної мови відбувається в ситуації, де вчитель має керувати не тільки процесом засвоєння учнями навчального

(мовного) матеріалу, але й процесом спілкування іноземною мовою. Окрім цього, на уроці іноземної мови спілкування ведеться з навчальною метою. Саме тому мовленнєва діяльність учителя іноземної мови відіграє надзвичайно важливу роль у навчальному процесі.

Реалізація цих завдань багато в чому залежить від процесу формування готовності майбутніх учителів до іншомовного спілкування у процесі професійної діяльності.

Саме тому **метою** нашої статті є визначення основних етапів і компонентів моделі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до іншомовної мовленнєвої діяльності в умовах ВНЗ.

Проблема готовності до певної діяльності широко висвітлюється багатьма психологами та педагогами. Так, психологи Л.П.Буєва, І.С.Кон та В.Т.Лісовський розглядають готовність як соціальну установку особистості і ціннісних орієнтирів [7,с.33]. В.А.Сластьонін вважає, що готовність є особливим психічним станом, який характеризується наявністю у суб'єкта образу, структури певної дії та постійної направленості свідомості на її виконання. Водночас, готовність, на думку педагога, повинна вмещувати різного роду установки на усвідомлення певної задачі, модель ймовірної поведінки, визначення відповідних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у співвідношенні з майбутніми труднощами та необхідністю досягнення певного результату [7,с.34].

Вивчаючи проблему готовності, С.І.Єршова та С.С.Салаватова розглядають її як поєднання стійких рис особистості, як складне інтегральне явище, що формується на основі зовнішніх та внутрішніх умов. До зовнішніх умов науковці відносять оточення, в якому здійснюється діяльність, до внутрішніх – стійкі психічні особливості, притаманні особистості. До структури готовності науковцями включено комплекс якостей людини, який складається із моральних, психологічних і професійних компонентів [7, с.34]. Якщо ж визначати сутність готовності до мовленнєвої діяльності, то ми це явище характеризуємо як володіння знаннями та вміннями мовленнєвої діяльності.

На нашу думку, варто розмежовувати поняття “мова” і “мовлення”. Мова – це система мовних засобів, необхідних і достатніх для спілкування, і правил їх використання, а мовлення – це реалізація мовної системи у конкретних актах комунікації, тобто включає як сам процес спілкування, так і його продукти [3, с.11].

Мова характеризується трьома різними об’єктивно існуючими аспектами: лінгвістичним, психологічним і соціальним. Лінгвістичний аспект включає поняття мовного матеріалу – звуки, букви, слова, формоутворювальні елементи, словосполучення, речення і тексти. Завдяки психологічному аспекту мова стає мовленням і розглядається як діяльність. Мовленнєва діяльність з іноземної мови розуміється як “говоріння задля говоріння” і практично зустрічається переважно на уроці, коли учні або студенти навчаються оперувати мовним матеріалом. Соціальний аспект мови реалізується в контексті соціальних контактів людини [3,с.24].

У наукових дослідженнях вчені розрізняють чотири основних види мовленнєвої діяльності: *аудіювання, говоріння, читання та письмо*, що є кінцевою метою вивчення іноземної мови як засобу спілкування, проте метою навчання іноземної мови у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах є не власне мовленнєва діяльність, а спілкування з використанням мови, що вивчається. Мовленнєва діяльність розглядається як один з багатьох видів людської діяльності і визначається як “активний, цілеспрямований, опосередкований мовою та зумовлений ситуацією спілкування процес прийому і видачі мовленнєвого повідомлення у взаємодії людей між собою”[3, с.24].

Під час здійснення мовленнєвої діяльності формуються механізми мовлення, які забезпечують сприймання під час аудіювання й читання та породження мовленнєвого продукту в процесі говоріння та письма. У процесі навчання іноземної мови формується навчальна (пізнавальна) діяльність, під час якої учні оволодівають мовою, у них розвиваються механізми мовлення й здійснюється мовленнєва діяльність, в якій мова функціонує. Об’єктом навчання мовленнєвої діяльності виступає мовленнєва дія, однак мовленнєві дії можуть

реалізовуватись лише за умови, коли володіння мовним і мовленнєвим матеріалом доведене до рівня навичок і вмінь. Мова існує в психіці людини перш за все у формі таких навичок, які в будь-який час можуть бути реалізовані. Для спілкування недостатньо лише мовленнєвих навичок, необхідні мовленнєві вміння, які передбачають творчу діяльність, пов'язану з мисленням, уявою, емоціями тощо

[5, с.34].

Для того, щоб вільно спілкуватись іноземною мовою, мовленнєва дія має набути таких якостей, як автоматизованість, стійкість, гнучкість, відсутність спрямованості свідомості на форму виконання, відсутність напруження і швидкої втомлюваності, тобто досягти “рівня навички” (Зимня І.О., Пассов Ю.І.) [3,с.24].

Проте навички формуються поетапно. Зокрема, С.Ф.Шатилов виділяє три основні етапи формування навички, а саме:

- орієнтовно-підготовчий: учні ознайомлюються з новим мовним матеріалом – граматичним, лексичним, фонетичним, що пред'являється в ситуації або контексті, і виконують окремі мовленнєві дії за зразком або правилом.
- стереотипно-ситуативний: автоматизація дій учнів з новим мовним матеріалом в аналогічних ситуаціях мовлення, головним чином на рівні фрази або речення.
- варіативно-ситуативний: подальша автоматизація дій учнів з новим мовленнєвим матеріалом на рівні понад фразової єдності [3, с.25].

Якщо ж говорити про навчальну іншомовну діяльність майбутніх учителів початкової школи, то система поетапної підготовки повинна, на нашу думку, базуватись на ідеї системно – комплексного підходу до розвитку особистості і здійснюватись шляхом раціонального поєднання мотиваційних чинників та природної активності людини до саморозвитку та реалізації свого творчого потенціалу. Формування готовності студентів до мовленнєвої діяльності передбачає використання цілого комплексу педагогічних засобів, спрямованих на

засвоєння мовленнєвої діяльності у процесі теоретичної та методичної підготовки в умовах вищого навчального закладу.

Під поняттям “готовність майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи до мовленнєвої діяльності” ми розуміємо динамічне, інтегроване особистісне утворення, яке включає прагнення оволодіти іншомовним мовленням, наявність спеціальних знань і вмінь, які забезпечують ефективну мовленнєву діяльність. Процес формування готовності визначається нами як система послідовних педагогічних впливів на мотиваційно-вольову, інтелектуально-змістову і процесуально-діяльнісну сфери студентів, спрямовану на розвиток професійного потенціалу.

Всі навчальні дисципліни базової підготовки майбутнього вчителя умовно можна поділити на дисципліни, спрямовані на гуманітарну, фундаментальну і професійну підготовку. Фундаментальна підготовка вчителя іноземної мови початкової школи включає економіко-управлінську, теоретико-лінгвістичну мовну і теоретичну психолого-педагогічну і методичну підготовку; професійна підготовка – мовну практичну, психолого-педагогічну і методичну підготовку, а також проведення педагогічної практики [1,с.70]. Тому для майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, який здобуває освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр”, ми виділяємо три основні етапи процесу формування готовності до мовленнєвої діяльності: підготовчий, формувальний, узагальнювальний. Виділені етапи мають на меті поступове засвоєння мовленнєвого досвіду та співвіднесення отриманих мовленнєвих здібностей з розв’язанням конкретних педагогічних задач, які можуть виникнути у процесі педагогічної діяльності.

І етап – підготовчий – охоплює перший рік навчання студентів у вищому навчальному закладі. На першому курсі студенти здобувають теоретичну базу майбутньої професійної діяльності, тому необхідно, щоб викладачі на заняттях з іноземної мови використовували завдання, зорієнтовані не тільки на розвиток мовленнєвої діяльності, але й на розвиток педагогічних навичок. Ефективним у цьому випадку є використання дидактичних і рольових ігор, бесід, дискусій та інших професійно-орієнтованих видів навчання, які одночасно є мотиваційним

компонентом навчання, дозволяють виявити особистісні якості студента, його мовленнєві навички, та сприяють розвитку його професійних якостей.

Важливою частиною першого етапу формування готовності до мовленнєвої діяльності є навчальна практика, яка передбачає спостереження за професійною діяльністю вчителів-практиків. Після відвіданих занять на уроках іноземної мови студенти аналізують ефективність використання тих чи інших методичних прийомів, обговорюють певні педагогічні ситуації, які виникли під час уроку. І хоча студентам ще важко запропонувати свої варіанти вирішення певних педагогічних задач, не маючи потрібної бази знань і навичок з фахових дисциплін і методики викладання іноземної мови, проте такий вид навчальної діяльності є вагомим мотиваційним компонентом, який спонукає до подальшого навчання.

II етап –формувальний – охоплює період навчання студентів 2-го і 3-го курсу. Мета цього етапу – вдосконалення мовленнєвих здібностей, передача знань з психології, педагогіки, методики. На цьому етапі важливого значення набуває самостійна робота студентів, які навчаються узагальнювати вивчений матеріал і формувати висновки, систематизують і оцінюють нові поняття, знання перетворюються з предмета вивчення в особисті погляди та переконання.

Варто зазначити, що недостатньо запропонувати студентам чіткі формулювання правил і законів, характеристик і оцінок, щоб це стало знанням студентів. Необхідне обов'язково “відчуття” навчального матеріалу на теоретичному або експериментальному рівні, тільки за таких умов самостійна робота студентів перетвориться у ефективний засіб навчального пізнання [6, с.24].

У межах зазначеного етапу використання активних методів навчання (рольова гра, семінар-презентація та ін.) дозволяє студентам відчувати проблемні моменти своєї майбутньої професійної діяльності, удосконалювати мовленнєві навички, здобуті під час першого року навчання, формує в студентів нові лінгвометодичні вміння з використання іноземної мови під час організації навчальної діяльності школярів.

III етап –узагальнювальний – це етап використання теоретико-практичних знань під час вирішення типових педагогічних задач у період першої навчально-

виховної практики. Удосконалення методичних умінь відбувається в процесі практичної діяльності студента та інтеграції отриманих знань з професійно-орієнтованих навчальних дисциплін. Студенти використовують здобуті мовленнєві навички безпосередньо на практиці, аналізують свої помилки як мовленнєвого, так і методичного характеру, вчаться діяти творчо і моделювати навчальний процес залежно від ситуації в класі. На цьому етапі відбувається трансформація теоретичних знань у практичні навички.

Таким чином, процес формування готовності майбутніх учителів початкової школи до іншомовної мовленнєвої діяльності є складним і довготривалим процесом. Ми дійшли висновку, що навчальна інформація найбільш активно сприймається тоді, коли у студентів виникає потреба в її усвідомленні, коли навчальний процес пов'язаний з рішенням проблемних ситуацій, а проблеми мають мотивовану основу, тому перспективним аспектом вважаємо використання активних методів навчання, які максимально наближують навчальний процес до реальних педагогічних умов.

Література

1. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: Монографія. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2004. – 278с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // www.mon.gov.ua/laws/1717.doc
3. Іноземна мова в середній школі: методичні засади викладання /Укл. С.Г.Чиж – Київ, 2003. – 124с.
4. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: Монографія / С.М.Мартиненко. – К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2008. – 434с.

5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. I перероб. / Кол. Авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328с.
6. Мороз О.Г., Сластьонін В.О., Філіпченко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація. Навчальний посібник. – Київ, 1997. – 166с.
7. Москалёва И.С. Формирование профессиональной готовности учителя иностранного языка к педагогической деятельности. – М.: Прометей, 2005. – 209с.